

**Asiantuntijalausunto Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle asiasta VNS
7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen
toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta**

Kiitos pyynnöstä antaa asiantuntijalausunto teemasta: Strategisen tutkimuksen PANDEMICS-ohjelman näkökulma ympäristön vaikutuksesta terveyteen ja terveys laajemminkin.

Koronapandemian oppina oli, että mahdollisuus ulkoilla omalla pihalla tai lähiympäristössä toimi haavoittuvuutta vähentävänä ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä kaikissa ikäryhmissä. Tarve matalan kynnyksen lähiympäristöille korostui. Ihmiset hakeutuivat luontoympäristöihin, puistoihin ja metsiin, mikä oli tärkeää fyysisen aktiivisuuden ja mielen hyvinvoinnin kannalta.¹⁻³

Ympäristön, fyysisen aktiivisuuden ja mielenterveyden yhteyksiä tulisi huomioida enemmän päätöksenteossa.

Luontoympäristöt aktivoivat väestöä liikkumaan ja tukevat näin terveyttä sekä mielen hyvinvointia.⁴ E erityisen vahva näyttää olevan yhteys luontoympäristöjen ja mielenterveyden välillä.⁵ Vihreä asuin ympäristö on yhteydessä suurempaan fyysisen aktiivisuuden määrään ja pienempään masennusoireiden riskiin.⁵ Aktiivisen liikkumisen ja terveelliset elämäntavat mahdollistavat ympäristöt edistävät hyväksi koettua terveyttä.⁶ Viher ympäristöille altistuminen pienentää riskiä sepelvaltimotautiin ja lihavuuteen⁷, jotka ovat yhteydessä tartuntatauteihin liittyvään sairastavuuteen ja kuolleisuuteen.

Väestön liikkumattomuus aiheuttaa yhteiskunnalle ja yksilölle merkittäviä kustannuksia.⁸ Kaupunkirakenteen kehitys on yhteydessä aktiivisten kulkutapojen valintaan.⁹ Tiiviiden ja toiminnoiltaan sekoittuneiden asuinalueiden kehittäminen sekä investoinnit kävely- ja pyöräilyinfrastruktuuriin voivat olla merkittäviä keinoja ehkäistä väestön liikkumattomuutta ja siitä koituvia terveysongelmia⁹ sekä edistävät samalla kansalaisten hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta.

Sosiaalinen kestävyys sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on otettava nykyistä kattavammin huomioon yhdyskuntasuunnitteluun liittyvässä päätöksenteossa, vaikutusten arvioinnissa ja seurannassa.

Kestävät yhdyskuntasuunnittelun ratkaisut voivat parhaimmillaan tukea yhteisöjen sosiaalista kestävyttä samalla, kun ne tukevat ekologista kestävyttä. Kestävien ratkaisujen saavuttaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Esimerkiksi liikkuvaan elämäntapaan liittyvät tavoitteet kaupunkirakenteessa edellyttävät

yhteistyötä kaupunkiympäristön, sosiaali- ja terveystoimen sekä sivistys- ja vapaa-ajan toimialojen asiantuntijoiden kesken.

Yhdyskuntasuunnittelulla voidaan myös lisätä kansalaisten yhdenvertaisuutta.

Esimerkkeinä tästä ovat palvelujen ja luontoympäristöjen saavutettavuus, koulurakennusten ja niiden piha-alueiden suunnittelu, liikkumismahdollisuudet, käveltävyys ja mahdollisuus osallistua järjestötoimintaan.

Julkisten katu-, piha- ja viheralueiden suunnittelussa tulisi huomioida mahdollisuus omaehtoiseen matalan kynnyksen liikuntaan myös poikkeusoloissa.

Ympäristön erilaisten käyttötarpeiden tunnistaminen ja toiminnallinen limittäminen jo suunnitteluvaiheessa on myös kriiseihin varautumista. Se lisää elinympäristön resilienssiä. Kriisinkestävän arkiliikkumisen edistämiseksi tarvitaan kaavoituksen, liikuntatoimen, liikennesuunnittelun ja opetustoimen poikkihallinnollista yhteistyötä. Tätä voidaan edistää seuraavilla toimenpiteillä:

- Kuntien hyvinvointisuunnitelman ja -kertomuksen kehittäminen, siten että huomioidaan myös hyvinvointia ylläpitäviä elinympäristön ominaispiirteitä, voi toimia varautumisen ja seurannan työkaluna.
- Käveltävyys tulee ottaa kaupunki- ja ympäristösuunnittelussa huomioon. Se yhdenvertaistaa harrastusmahdollisuuksien ja palveluiden saavutettavuutta.
- Viheralueiden suunnittelussa tulee tehdä monialaista yhteistyötä ja huomioida terveysnäkökulmat. Kaupunkimetsien ja puiden merkitys väestön terveydelle ja hyvinvoinnille sekä kaupunkien ilmastomuutokseen varautumiselle on suuri.
- Kaupunkien puut ja metsiköt tulee pyrkiä ensisijaisesti säilyttämään ja lisäämään niiden määrää.
- Monipuolisten luontoympäristöjen saavutettavuus ja luontoon pääseminen tulee turvata kaupunkialueilla.¹⁰

Kaupunkiympäristöllä voi olla sekä myönteisiä että kielteisiä terveysvaikutuksia. Se voi vaikuttaa suoraan siihen, miten altistumme erilaisille ympäristötekijöille, jotka puolestaan vaikuttavat terveyteen.¹¹⁻¹³ Kaupunkisuunnittelulla voidaan myös vaikuttaa hengitystieinfektioiden esiintymiseen sekä suoraan että epäsuorasti. Rakennetulla kaupunkiympäristöllä ja tähän kytkeytyvällä asumistiheydellä on vaikutus siihen, miten paljon ihmiset ovat tekemisissä keskenään ja kuinka paljon tartuntatauteja esiintyy.¹⁴

Tutkimus luonnonympäristön ja ihmisten terveyden välisestä suhteesta on keskittynyt pääasiassa kaupunkien viheralueiden koon, saatavuuden ja läheisyyden vaikutuksiin.¹⁵

Luonnon monimuotoisuuden roolista viheralueilla tiedetään vähemmän. Useissa tutkimuksissa on löydetty kytköksiä biologisen monimuotoisuuden hyödyllisistä vaikutuksista ihmisen immuunijärjestelmään ympäristön mikrobiomin säätelyn kautta.¹⁶⁻¹⁷

PANDEMICS-ohjelman RECIPE-hankkeen näkökulmia liittyen tavoitteisiin 11 ja 15:

Tavoite 11. turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat:

Tärkeät näkökulmat:

- Huomioidaan negatiivisten ympäristöaltisteiden vähentämisen lisäksi positiivisten ympäristöaltisteiden lisäämisen keinot kaupunkisuunnittelussa.
- Vahvistetaan vaikutusten arviointien kehittämistä osana kaupunkisuunnitteluprosesseja (kokonaiskestävyyden näkökulmasta, sisältäen terveystaikutusten arvioinnin)

Agenda2030 jatkossa tulee huomioida entistä paremmin rakennetun ympäristön muodostamat puitteet kokonaiskestävyydelle (esim. kestävien elämäntapavalintojen tukeminen):

1. **Ekologinen kestävyys:** Tarvitaan panostuksia kiertotalouden mallien toteutumiseen rakennetussa ympäristössä
2. **Sosiaalinen ja terveydellinen kestävyys:** Sekä kaupunki-maaseutualueiden välisen että kaupunkialueiden sisäisen alueellisen eriytymiskehityksen ehkäisy: asuntopolitiikan ohella tulisi nostaa keskeiseen rooliin myös palveluverkkosuunnittelu osana maankäyttöä. Tarvitaan osaamista vaikutusten arviointiin.
3. **Inhimillinen ja kulttuurinen kestävyys:** Määrittelyssä tulisi näkyä ylisukupolvisuus, oikeus yhteiseen rakennettuun kulttuuriperintöön, purkamisen vaikutukset kulttuurisen kestävyiden näkökulmasta: kulttuuriperintöstrategia 2023–2030 sekä arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022–2035 jalkautettava aidosti ohjaamaan kuntien toimintaa. Sektorirajat ylittävän kansallisen sopeutumistoimet ja -indikaattorit sisältävän ilmastonmuutostrategian luonti ja käyttöönotto.
4. **Taloudellinen kestävyys:** Kiinnitettävä nykyistä paremmin huomiota kuntien ja hyvinvointialueiden tilaomaisuuden osalta käynnissä olevaan ongelmalliseen kehitykseen, jossa purku-uhan alla ovat jo 1990-luvun lopulla rakennetut, alle 30-vuotiaat ikäiset rakennukset (vrt. ekologinen kestävyys). Kuntien ja hyvinvointialueiden tyhjillään oleva tilakanta on merkittävä, ja kunnilla on vahva taloudellinen intressi päästä tiloista eroon. Korjaaminen olisi useimmissa

tapauksissa myös taloudellisesti kestävämpi vaihtoehto, mutta purkamiseen päädytään silti.

5. **Turvallisuuden, oikeusvaltion ja demokratian kestävyys:** Huomioitava myös rakennetun ympäristön (ja suunnittelun) rooli osana kokonaisturvallisuuden muodostumista, sekä nk. "kovaa" turvallisuutta (security), että "pehmeää" turvallisuutta (safety). Ensin mainittuun liittyviä kytköksiä ovat pitkäikäisyys ja kestävyys (materiaalit, rakenteet, järjestelmät), yhdyskuntarakenne sekä suora terveysturvallisuus (esim. pandemiatilanteessa) ja jälkimmäiseen liittyviä ovat mm. elinympäristön kokemuksellisuus ja merkityksellisyys (mm. psykologinen hyvinvointi, positiiviset ympäristöaltisteet). Myös suunnitteluprosessien avoimuus ja osallisuus on keskeinen hyvinvointitekijä.

Tavoite 15. pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen:

Tarvitaan toimintamalleja, joilla huomioidaan paremmin maankäytön ja rakentamisen negatiiviset vaikutukset maaperän monimuotoisuuteen (mm. maanmuokkaus, maa-aineksen vaihto ja olemassa olevan puuston/kasvillisuuden poistaminen rakentamisen lähtöoletuksena)

- Rakentamisen ja maankäytön levittäytymisen sijaan yhdyskuntarakenteen tiivistäminen
- Suojelualueiden perustamisen painopisteen siirtäminen pohjoisesta etelään
- Uudet vapaaehtoisuuteen perustuvat rahoitukselliset mekanismit / kannustimet suojelualueiden perustamiseen

Tavoite: Terveyttä, tasa-arvoa ja ekologisuutta tukevat asuinympäristöt

1. Huomioidaan terveysnäkökulma alueiden suunnittelussa siten, että asuinalueet tukevat kansalaisten työ- ja vapaa-ajan liikkumista. Erityisesti matalan kynnyksen liikkuminen edistää vähän liikkuvien kansalaisten fyysistä aktiivisuutta. Palveluiden ja erilaisten tarjoutmien kuten liikuntapaikkojen lisäksi tuetaan mahdollisuutta hoitaa arjen asioita omin lihasvoimin kuten kävellen ja pyöräillen. Kun maankäyttö on monipuolista ja toiminnot ovat sekoittuneet, eli esimerkiksi asunnot, työpaikat ja palvelut sijaitsevat lähellä toisiaan, on arjen askareet helpompi hoitaa kävellen, pyöräillä tai julkisilla kulkuneuvoilla.
2. Hyödynnetään kaupunkisuunnittelussa 3, 30 ja 300-periaatetta luontokontaktin ja luontosuhteen takaamiseksi kaikille kansalaisille. Lisätään kansalaisten

mahdollisuutta saada luonnon hyvinvointivaikutuksia tuomalla kasvillisuutta eri muodoissaan kaikkiin mahdollisiin kaupunkitiloihin sekä mahdollistetaan terveyttä tukeva maaperäkontakti myös niillä alueilla, joissa asukkailla ei ole pääsyä varsinaisille luontoalueille.

3. Pyritään tiedonlevityksen ja yhteisöllisyyden edistämisen kautta planetaarisen terveyden tahtotilaan sen sijaan että edistetään vain jo tunnettuja ekologia ratkaisuja, kuten kierrättäminen. Planetaarinen tahtotila tarkoittaa sitä, että ihminen ymmärtää luonnon välttämättömän merkityksen omalle terveydelleen ja hyvinvoinnilleen sekä myös pyrkii elämään luontoa tukien, ei pelkästään hyödyntäen.
4. Huomioidaan planetaarisen terveyden edistäminen myös alueiden, katuverkoston ja infrastruktuurin suunnittelussa, erityisesti aktiiviset liikkumismuodot sekä kestävien materiaalien käyttö ja kulutuksen minimoiminen.
5. Mahdollistetaan tasa-arvoinen tiedonlevitys koskien terveyttä (liikkuminen, ravitsemus, luontokontakti) myös niillä alueilla ja niissä ihmisryhmissä, joita tieto ei saavuta riittävän hyvin.
6. Lisätään kansalaisten tietoisuutta luonnon hyvistä vaikutuksista ja vaikuttamismahdollisuuksista asuinympäristön kehittämiseen.
7. Edistetään yhteisöllisyyttä ihmisen arjessa kestävän elämäntavan ja hyvinvoinnin edistämiseksi.
8. Asuinympäristön vihreys ja fyysinen aktiivisuus ovat yhteydessä mm. vähäisempään masennusoireiluun ja parempaan sydänterveyteen.
9. Edellytetään hyvinvointinäkökulman huomioimista ja sen sisällyttämistä kaikkeen yhdyskuntasuunnitteluun, maankäyttöön ja rakentamiseen
10. Kehitetään hyvinvointia edistävän yhdyskuntarakenteen konsepti
11. Nopeutetaan muutosta kestävämpään yhdyskuntaan taloudellisten ohjauskeinojen avulla
12. Hyödynnetään kansalais- / asukasraatien näkemystä ja paikallistuntemusta yhdyskuntasuunnittelussa
13. Erityyppiset sosiaaliset kontaktit ovat ensiarvoisen tärkeitä hyvinvoinnin ja sosiaalisen koheesion kannalta. Kaupungeissa tarvitaan julkisia tiloja (esimerkiksi puistot ja kirjastot), jotka edistävät yhteisöllisyyttä ja osallisuutta ilman velvollisuutta kuluttaa ja jotka ovat saavutettavissa ilman omaa autoa

Helsingissä 9.4.2025

Marjo Kurki, kehitysjohtaja, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö,
PANDEMICS-ohjelma, Strateginen tutkimus

Lähteet

1. Deniz Kiraz, L. & Ward Thompson, C. (2023). How Much Did Urban Park Use Change under the COVID-19 Pandemic? A Comparative Study of Summertime Park Use in 2019 and 2020 in Edinburgh, Scotland. *Int J Environ Res Public Health*, 20(21), 7001. <https://doi.org/10.3390/ijerph20217001>
2. Litleskare, S. & Calogiuri, G. (2023). Nature visits during the COVID-19 pandemic in Norway: Facilitators, motives, and associations with sociodemographic characteristics. *Front Public Health*, 11, 1138915. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1138915>
3. Neuvonen, M., Lankia, T., Kangas, K., Koivula, J., ... & Tyrväinen, L. (2022). Luonnon virkistyskäyttö 2020. Luonnonvaraja biotalouden tutkimus 41/2022. Luonnonvarakeskus. s. 112. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-429-6>
4. Alahuhta, J., Tukiainen, H., Toivanen, M., Ala-Hulkko, T., ... & Ding, D. (2022). Acknowledging geodiversity in safeguarding biodiversity and human health. *The Lancet Planetary Health*, 6(12), e987-e992. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(22\)00259-5](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(22)00259-5)
5. Rautio, N., Seppänen, M., Timonen, M., Puhakka, S., ... & Korpelainen, R. (2024). Associations between neighbourhood characteristics, physical activity, and depressive symptoms: The Northern Finland Birth Cohort 1966 Study. *European Journal of Public Health*, 34(1), 114–1201. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckad215>
6. Lankila, T., Puhakka, S., Kärmeniemi, M., Kangas, M., Rusanen, J. & Korpelainen, R. (2022). Residential history and changes in perceived health—The Northern Finland Birth Cohort 1966 study. *Health & Place*, 78, 102931. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2022.102931>
7. Barboza, E. P., Cirach, M., Khomenko, S., Lungman, T., ... & Nieuwenhuijsen, M. (2021). Green space and mortality in European cities: a health impact assessment study. *The Lancet Planetary Health*, 5(10), e718-e730. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00229-1](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00229-1)
8. Kari, J. T., Nerg, I., Huikari, S., Leinonen, A. M., ... & Korhonen, M. (2023). The individual-level productivity costs of physical inactivity. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 55(2), 255.
9. Kärmeniemi, M., Nykänen, K., Korpelainen, R., Lankila, T., Koivumaa-Honkanen, H. & Rönkkö, E. (2022). Active transportation policy and practice in the city of Oulu from 1998 to 2016—A mixed methods study. *Journal of Transport and Land Use*, 15(1), 689-708. <https://doi.org/10.5198/jtlu.2022.2034>
10. PANDEMICS-ohjelma (2024). Koronapandemian opit: Kohti parempaa kriiseihin varautumista ja kriisinhallintaa. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr. 2024. ISBN: 978-952-7458-18-1 (PDF)
11. Flies, E. J., Mavoa, S., Zosky, G. R., Mantzioris, E., ... & Buettel, J. C. (2019). Urban-associated diseases: Candidate diseases, environmental risk factors, and a path forward. *Environment international*, 133, 105187. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2019.105187>
12. Giles-Corti, B., Moudon, A. V., Lowe, M., Cerin, E., ... & Sallis, J. F. (2022). What next? Expanding our view of city planning and global health, and implementing and monitoring evidence-informed policy. *Lancet Glob Health*, 6, e919-e926. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(22\)00066-3](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(22)00066-3)

13. Wang, J., Wu, X., Wang, R., He, D., ... & Lu, Y. (2021). Review of Associations between Built Environment Characteristics and Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2 Infection Risk. *Int J Environ Res Public Health*, 18(14), 7561. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147561>
14. Sy, K. T. L., White, L. F., & Nichols, B. E. (2021). Population density and basic reproductive number of COVID-19 across United States counties. *PloS one*, 16(4), e0249271. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0249271>
15. Aerts, R., Honnay, O. & van Nieuwenhuyse, A. (2018). Biodiversity and human health: mechanism and evidence of the positive health effects of diversity in nature and green spaces. *British Medical Bulletin*, 127, 5–22. <https://doi.org/10.1093/bmb/ldy021>
16. Hanski, I., von Hertzen, L., Fyhrquist, N., Koskinen, K., ... & Mäkelä, M. J. (2012). Environmental biodiversity, human microbiota, and allergy are interrelated. *Proceeding of National Academy of Sciences USA*, 109, 8334–8339. <https://doi.org/10.1073/pnas.1205624109>
17. Roslund, M. I., Puhakka, R., Nurminen, N., Oikarinen, S., ... & the ADELE research group. (2021). Long-term biodiversity intervention shapes health-associated commensal microbiota among urban day-care children. *Environment International* 157, 106811. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2021.106811>